

Madarász hálóval. Fűrjfogás a hatvani határban

Pálosné Nagy Rózsa

ABSTRACT: *Fowling with a Net: Catching Quails in the Hatvan Region.* The author deals with an ancient profession, a form of fowling: catching birds with a net. In the medieval Hungarian hunter society we find the royal fowlers, the royal net-carriers, holding separate titles and enjoying certain privileges. Tax levied in kind often took the form of tax in game, which some landlords made compulsory for their peasants.

Hunting and fowling were, however, prohibited for the common people from 1504. Despite the law, the people secretly continued to hunt.

Fowling is secretly and sporadically still practiced today. In Heves County, near Hatvan, it was not unusual for the people to fowl even in the 1950s and 60s: they caught quails (*Coturnix coturnix* L.) with nets; they did it for entertainment, or to use the birds as present, but sometimes also to sell them.

By our day, the importance of fowling is greatly diminished, but its methods have barely changed, except for a refinement in technique.

A madarászat nagy múltú, a nép körében általánosan elterjedt foglalkozás volt, melyet nemcsak írásos emlékek bizonyítanak, hanem családnevek is utalnak rá. A múltban gyakori volt, hogy a család a nevét a családfő által űzött foglalkozásról kapta. Ilyen volt a madarász elnevezés is, ami eleinte foglalkozást jelentett, ám a későbbiek folyamán családnévvé vált.

A madarászás ősi, népi jellegre utal gazdag szólás- és közmondáskincsünk is. Igen gyakran használják a *kiveti a hálót, tőrte vet, tőrbe csal, vergődik, mint a tőrbe esett madár*, vagy a *halász, vadász, madarász, üres tarisznyába kotorász*, illetve ... *mind éhenkórász* szólásokat, illetve közmondásokat. Kezdetben a madarászás kiegészítő foglalkozás volt, igen jó mellékjövedelmet biztosított, azonban csak ebből megélni, meggazdagodni nem lehetett.

Mint már említettem, a madárfogás nem újkeletű foglalatosság, már a rómaiak idejében is ismerték és gyakorolták, amit az „*aucupari*” - madarászni -, illetve az „*auceps*” - madarász - szavak is bizonyítanak. Hagyományai nemzedékről nemzedékre öröklődtek, apáról fiúra szálltak.

Aldrovandus: Ornithologia c. munkájában ókori és középkori szerzőkre hivatkozva ismerteti azokat a módszereket, amelyeket a madarász alkalmaz: „*Midőn a vetések kiszöldülnek, a fűrjek visszatérnek. A hímek követik a nőtényt szerelmi vágytól hajtvá. Így a ládába zárt tojó énekével magához csalja a kakasokat, a kakas a tojókat, a madarász pedig csontból és bőrből készített csalsíp hangjával mindegyiket.*”¹

„*A szelídített foglyot ládába zárják, s a kakas szerelmi dalára a tyúkok, a tyúkokéra a kakasok odagyűlnek, s rejtekben lévő madarász hálót vet rájuk.*”²

1 É. KISS Sándor 1974. 96.

2 É. KISS Sándor 1974. 95.

Comenius írásában is találkozunk a madarász munkájának leírásával: „A madarász elkészíti a szűrűt, fölébe terjeszti a madarászó hálót... és elrejtjén magát lappangó szénbe (kunyhócskába), magához édesgeti (csalja) a madarakat... és eképpen beburítja (meglepi) az hálóval az arra repülő madarat...”³

A középkori magyar vadászszervezetben is megtaláljuk a királyi madarászokat (Aucupes regii), a királyi hálórdozókat, hálóvivőket, melyek külön tisztséget viseltek, s tagjai kiváltságokat élveztek. Ez is azt mutatja, hogy ebben a korban igen elterjedt volt a hálóval történő vadászat, előszeretettel alkalmazták a madarak fogásánál, de nagyvad vadászatára is használták. Háromféle módon madarásztak: hálóval, puskával, illetve ragadozó madárral - sólyommal. A három módszer közül most csak a hálóval történő madárfogással foglalkozom és ennek kapcsán mutatom be, hogy a XX. század elején Heves megyében hogyan fogták a fűrjet.

A háló a középkorban a vadászok nélkülözhetetlen felszerelése volt, amit az is bizonyít, hogy a nemesemberek ingóságai között is megtalálható volt. A hálók fajtái különböztek egymástól, használtak álló hálókat, magas hálókat, borítóhálókat, feszítőhálókat, csapóhálókat, attól függően, hogy milyen vadra, milyen madárra vadásztak. A hálóval történő vadászat népszerűségét eredményességének köszönhette, ezért előszeretettel alkalmazták, és e mellett még „hívó”-t, „csalisíp”-ot is használtak, az illető állat, vagy madár hangját utánozva. A háló és a csalisíp együttes használatával jóval nagyobb eredményt tudtak elérni. Nem volt mindegy, hogy milyen hálóval fogják a madarakat, ugyanis másfajta háló kellett a fogoly fogásához, más a fűrj fogásához és megint más a pacsirtáéhoz. A madarászó háló legjellemzőbb tulajdonsága, hogy könnyű, és már egy kis mozgástól is lehullik.

Bél Mátyás szerint a magyarok mindenkinél jobban értettek a madarak fogásához. Részletelesen leírja azokat a hálókat amelyeket használtak, és azt is leírja, ahogyan használták. Az egyszerű madarászhalóról a következőket írja: „Hosszúkás háló ez, kifeszített állapotban hozza a hátoldalon kiágazásképpen kúpszerű kitüremlés csatlakozik...A madarászhaló (németül Steckgarren) fiókokkal, mintegy zsákocskákkal van ellátva. Reggel is, napközben is ott állítják fel, ahol gondolják, hogy meg szoktak ülni a madarak: foglyok, nyírfajdok, vagy fűrjek. Mihelyt észreveszi a madarász, hogy ott csipegetnek, ezzel körülkeríti a kettejük közti helyet, majd síppal utánozza a nőstény hangját. Ennek hallatára az óvatlan madarak előretörnek... belebonyolódnak a zsákocskába.”⁵

1. kép.
Csalisíp, hívó

3 É. KISS Sándor 1974. 96.
4 CSÓRE Pál. 2000. 1.sz. 32.
5 BÉL Mátyás 1984. 328.

Az elmondottakból kitűnik, hogy a háló segítségével történő madárfogást már az ókortól kezdve általánosan ismerték, és a madarak fogásánál előszeretettel használták. Mára azonban ez a foglalatosság majdnem teljesen eltűnt, s ma már csak néhány idős madarász érti és alkalmazza ezt a fogási módszert.

A XV. századtól a madarászás már népi foglalkozásnak számított. A szegényebb népréteg, a kevés földdel rendelkező jobbágyok, az erdőt járók, illetve az erdőn dolgozók előszeretettel fogták a madarat. Fogták a madarat díszes tolláért (daru, kócsag), fogták énekéért, és nem utolsósorban fogták ízletes húzáért. „...különféle madarat fogdos a madarász s vagy éneklésre megtartás végett kalitkába zárogatja s eladja, vagy pedig jóízű húsokért eledelül felhasználja.”⁶

A vaddal való adózás ebben a korban nem volt ismeretlen. Egyes uradalmak parasztaik részére kötelezővé tették a vaddal való adózást, ami azt jelentette, hogy vadászszákmányukból bizonyos számú és fajtájú vadat kellett beszolgáltatni. A beszolgáltatott vadfajok között a nagyvad éppúgy megtalálható volt, mint az apróvad, benne a madarak, mint pl. a császármadár, a fűrj, a fajt, sőt még a karvaly is. A madarászás tehát ebben a korban általános volt.

Amikor a vadászatban II. Ulászló 1504. évi törvényével változás állt be: a jobbágyok szabad vadászatát megszünteti, ezzel együtt a madarászás is tiltott cselekedetté vált. Azonban törvény ide, törvény oda, akiben élt a vadászat iránti ősi szenvedély, az megtalálta annak a módját, hogyan játszhatja ki a törvényt, és titokban tovább vadászott, madarászott. Az eredményes madárfogás egyik titka az, hogy nagyon kell ismerni a madár természetrajzát, viselkedését, szokásait és nem utolsósorban azt a területet, amelyen a madár él.

Madarak fogását elvéve még ma is gyakorolják, titokban, mert a törvény szigorúan tiltja. Heves megyében, Hatvan határában az 1950-es, 60-as években még fogtak hálóval madarat, mégpedig fűrjet.

A hazánkban élő **fűrj** (*Coturnix coturnix* L.) a legkisebb tyúkfélének. Teste aránylag nagy, a feje viszont kicsi. Hossza 14-16 cm, a szárnya hossza 10, a farka hossza 3-4 cm. Színe sárgás-barna, teljesen összeolvad a tarlóval. A tojó és a fiatalok torka világos, míg a kakasé rozsdabarna.

Egykor a füves, erdős sztyepp lakója volt, ám a későbbiekben a kultúrsztyeppéken találjuk. Gabonatermő rónáink madara, hasznos, mert gyomot, bogarat irt. Jellemző rá, hogy igen szereti a gabona- és pillangóskultúrákat, a borsót, de a gypet és a gazosokat sem veti

2. kép.
A háló leterítése

6 PÁK Dienes. 1829. II. k. 38.

7 N. KISS István 1974, 69.

meg. Költözőmadár. Áprilisban érkezik hazánkba, és szeptember első felében hagyja el. Április második felétől május elejéig történik a párzás. A fészket a talajra rakja. A kakasok hangos **pitypalaty** és **vav-vav** hangot adnak ki, különösen reggel és este, amelyre a nőtény **trittyegéssel** felel.⁸

A nép körében igen népszerű madár. Népszerűségét hangjának, énekének köszönheti. Több elnevezése is ismert, hívják a *pitypalaty-nak*, *fürgy-nek*, *fürjmadár-nak*. Közmondásokban és szólásokban is találkozhatunk velük, pl: „Úgy fut mint a fürj”, „Gömbölyű mint a fürj”, „Fürj természetű” (itt arra utalnak, hogy a madár igen szerelmes és féltékeny, féltékenységében igen veszekedő).⁹ Népszerűségére utal még, hogy különféle mondókák, énekek, versek is születtek e madarokról, amelyekben hangjukat, beszédüket igyekeztek megmagyarázni. Ilyen pl. amikor a kakas a párját hívja, így énekel:

-„Pitypalaty, merre vagy?”

a tyúk válasza: -„Pity pity pity: itt, itt, itt.”

a kakas újra szól:-„Pitypalaty, El ne hagy”.

Az alföldi ember, amikor a fürjkakas a párjához szól, a következőt hallja:

-„Babám, babám”

a tyúk válaszából pedig a következőt: -„Vártalak, vártalak, vártalak.”¹⁰

3. kép.
„Megvan!”

8 BENKŐ Pál. 1935. 181.

9 CHERNEL István 1899. 353.

10 CHERNEL István 1899. 351.

Mi sem bizonyítja jobban a fűrj népszerűségét mint az, hogy költőink is előszeretettel említik verseikben ezeket a madarakat. Arany János a következőket írja róluk::

„Hullámzó vetés közt
Búvócskázik a fűrj: suttog a nő, „vá vá”
Nyomon űzi a hím s három „pitypalatyot”
Örömmel kiált rá.”

A Szilágyságban népdal is született a fűrjkről:

„Pitypalaty pitypalaty
El ne hagy, itt maradj!
De ha jön a vadász
Csitt! szaladj
Pitypalaty”

A fűrjekre a poligámia és a szerelmes természet jellemző, tehát egyáltalán nem hűséges fajta. A kakasok minden tyúk hangjára felfigyelnek és rendszerint követik a hangot, s a csőrükben tartott falattal igyekeznek magukhoz csalogatni a tojót, miközben tollaikat fellazítják, és kihúzott testtartással járják őket körbe. A hímek verekedők, irigyek, ha utánozzák a kakas hangját, azonnal a hang felé mennek, hogy kikezdjenek az ellenféllel és megvédjék territóriumukat. Ezt a tulajdonságukat használják ki a madarászok, ezért van az, hogy viszonylag könnyen kerülnek fogságba. Fogásuknál a vetésre terítik ki a zöld hálót és ez alá csalogatják a madarat a hangjukat utánozó síppal. Amikor már a háló alatt vannak, éles hanggal megriasztják őket, erre a madár megijed felrepül, de beleakad a hálóba, s így már könnyen megfogható. Felszálláskor ijedtségét *piritü* vagy *prüü prüü csek csek csek* hangokkal fejezi ki.¹¹ A kakasokra jellemző, hogy sem a kotlásban, sem a fiókanevelésben nem vesznek részt.

Táplálékuk igen változatos, az ízeltlábú rovarokat - bogarakat, poloskákat, egyenesszárnyúakat, hártványúakat és kétszárnyúakat - kedveli, ám az idős madarak előnybe részesítik a magvakat, gyomnövényeket.

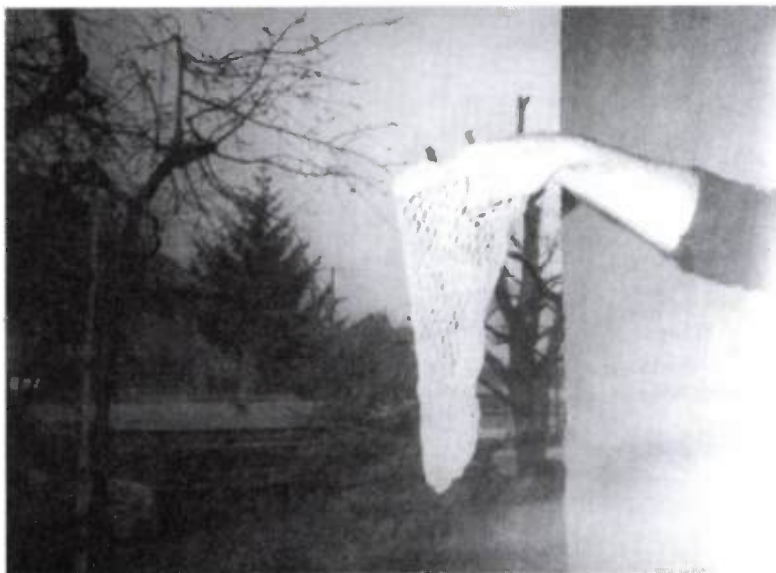
A múlt században igen gyakori volt, engedélyezték a vadászatát is. A fűrj húsa az összes vadfélék között a legízletesebb. Vadászata vizslával (legtöbbször pointerrel) történt a napnyugtát megelőző órákban, ugyanis vadászatára ez a legalkalmasabb idő, ilyenkor a napi 50-70 fölötti teríték sem volt ritka. De vadászták hajtókkal is. Állománya azonban igen lecsökkent. 1899-es Vadászlapban a következők olvashatók: *„Általánosságban állandó csökkenése konstatalható....a régi időben jó fűrjvegekben éjjelenként zivatar zúgásával érkeztek alacsonyán a föld színén repülve a fűrjcsapatok: most már e nagy seregeknek évek óta nyom sincs.”*¹² A számuk azért fogyatkozott meg, mert Dél-Európában, Észak-Afrikában óriási számban pusztította az ember, Magyarországon pedig még a mezőgazdasági viszonyok megváltozása is hozzájárult a fűrjiek számának csökkenéséhez. A fűrj ugyanis nem szerti sem a nagyüzemi gazdálkodást sem a növényvédőszereteket. Az elmúlt 50 évben ezért számuk látványosan lecsökkent, 1954-ben beszüntették a vadászatát, 1971-ben pedig védetté nyilvánították. Eszmei értéke 50.000 Ft.¹³

11 CHERNEL István 1899. 354.

12 SZLÁVI Kornél 1940. 371.

13 KÓHALMY Tamás 1994. 122-123.

A fűrj fogására borítóhálót használtak amely négyzet alakú és zöld selyem cérnából készült¹⁴. Ezt a hálót a zöld vetésre, lucernára terítették, és a fűrj hangját síppal utánozva a háló alá csalták, s ha már alatta volt, gyorsan ráborították.

4. kép.

A megfogott fűrj ebbe a zsákba került.

Toth Sándor (szül. 1930.) Hatvan, Munka u. 1. sz alatti lakos mesélte el, hogyan ismerkedett meg a fűrj fogásával, hogyan tanulta azt meg és hogyan gyakorolta ezt a fogási módszert.

Morvaországból 1928-30 körül jött át Magyarországra Schnaubelt József, aki Hatvanban kapott munkát, ezért itt telepedett le. Édesapám munkatársa volt, jó viszonyba kerültek egymással, és édesapám tőle tanulta meg a fűrjfogás csinát-bínját. Én 7-8 éves lehettem, amikor édesapám és Józsi bácsi engem is elvittek magukkal vasárnap délutánonként madarászni - fűrjészni - Hatvan külterületére, ahol akkor még szántóföldek voltak. Ezt a területet csak a háború után osztották ki házhelyeknek. Mi is itt építkeztünk. A XX. század első felében ezen a területen sok fűrjecske élt, sőt még a háború után is szép számmal akadt. Józsi bácsi a szakmájához igen értett, jó szakembernek számított, idővel a magyar nyelvet is jól megtanulta. Jó barátja volt a családnak, ezért sokat voltam vele, együtt jártuk a határt, s ilyenkor állandóan figyeltem mit, hogyan csinál. Figyeltem a technikáját, míg végül magam is kedvet kaptam a fűrjfogáshoz.

Édesapám, nagyon sokoldalú ember volt, saját maga készítette a fogáshoz szükséges eszközöket. A hálót is Ő maga kötötte. Én is szerettem volna megtanulni tőle a hálókötést, de mivel korán meghalt, így sajnos már nem volt rá lehetőségem. Magát a hívogatót, a csalót

14 BELHÁZY Jenő, Bölcsészai 1892. 298.

- mi így nevezzük - is ő készítette. Gyári készítésű csalsípokat is lehetett kapni, volt neki olyan is, azonban a saját készítésűeket szívesebben használta. Ez a síp, ha a tenyerünkhöz ütögetjük, olyan hangot ad ki, mint a fűrjecske. A készítése hüvelyszerű ólom sablonnal történt. A bőrt - marha vagy disznóbőr - forróvízben meg kellett puhítani, és amikor már kelőképpen puha volt, akkor erre a hüvelyszerű sablonra menetszerűen rá kellett csavarni, esetleg madzaggal lekötni és addig várni, amíg meg nem száradt, vagyis a sablonra teljesen rászáradt. Ezután a bőr egyik végét össze kellett varrni, vagy fával lezárni, a másik végébe pedig bele kellett tenni a sípot. Ezzel a csalival a tojó hangját lehetett utánozni.

A másik igen fontos, talán a legfontosabb segédeszköz, amit a fogáshoz használtunk, az háló és a kalitka volt.

A fűrj-fogáshoz olyan háló kell, melynek a mérete minimum 3 x 3 m-es, de használtunk 5 x 5 m-eset is, mivel minél nagyobb a háló, annál biztosabban tudjuk megfogni a madarat. A madarászó hálót cérnából kell készíteni. Erre a célra a legtökéletesebb anyag a selyem-cérna, de mivel ez elég drága volt, ezért helyette egy kicsit vastagabb cérnát használtunk.

Amikor édesapámmal és Józsi bácsival jártam a határt, akkor még rengeteg volt a mészek föld, a magán birtok. Ezekben a területeken egymás mellett volt a lucerna tábla, a marharépa tábla, a kukorica tábla, a búza tábla, az árpa tábla. Az ilyen területek ideálisak voltak a fűrj-fogásra, mert ezekben a táblákban jól lehetett látni és követni a madár útját. Akkor még több volt a dülőlút is, mert az egyes táblákat utak választották el egymástól. Amikor átérték a nagyüzemi gazdálkodásra, akkor összefüggő hatalmas táblákat alakítottak ki, ahol már kevés volt a dülőlút, vagy egyáltalán nem volt bennük járás.

A fűrj-fogásra legalkalmasabb idő a pázás - dürgés - ideje, valamint az az időszak, amikor több a kakasok száma, mint a tyúkoké. Ahhoz, hogy eredményesek legyünk, jól kell ismereni a madár természetrajzát. Tudnunk kell, hogy a fűrj rendkívül lusta jószág, nem szeret repülni, inkább fut, ezért nehéz követni a mozgását. Ahogy mentünk az úton, és meghallottuk a pitypalattyzását, a hang irányába fordultunk, s amikor elég közel kerültünk hozzá, elővettük a hívót és ezzel próbáltuk csalni. Amikor visszajelzett, akkor követtük, s közben nagyon figyeltünk, mert előfordult, hogy miközben pitypalattyzott, már jött is felénk, arra, ahonnan a hangot hallotta. Ha már közelebről hallottam a hangját, tudtam, hogy közeledik.

5. kép.

Tóth Sándor a hálót hajtja össze.

Az, hogy egy fűrjet meg tudjunk fogni, sok tényezőtől függ. Azt tapasztaltam, hogy a hőmérséklet a madarakra is hatással van, ugyanis megérzik az időjárás változását, és megfigyeltem, hogy eső előtt duplán kiabálnak. Legalább 22-23 C fok szükséges ahhoz, hogy eredményesek legyünk, és az sem mindegy, hogy melyik napszakban próbálkozunk. Legalkalmasabb időszak az este 7-8 óra közötti szélcsendes idő, amikor nincs se túl meleg, se túl hideg, és nincs harmat. Tudni kell, hogy ez a madár igen kényes a tol-

lára, „ruhácskájára” ezért ha harmat van, nem szívesen mozog, akkor csak beszélget, pitypalattol. A túlzott meleget sem szereti, akkor sem mozdul, akkor is csak a hangját hallatja. Harmatszáradás után viszont már lehet fogni kb. délelőtt 10 óráig, illetve délután a koraesti órákban, utána elpillednek, elfáradnak. Ha a fűrj nem pitypalattolva közlekedik a bűzában, nem ad hangot, akkor a búza ringásából (mozgásából) lehet követni az útját. Mindig olyan helyre próbáljuk csalni, amelyik hely sűrű. A fűrj csak a ritkás helyeket kedveli. A nem túl magas kultúrnövényre leterítjük a hálót, kifeszítjük, de nem szabad, hogy nagyon feszes legyen, számítani kell arra, hogyha fölrepül, bele tudjon akadni a hálóba. Mindig úgy kell állni, illetve guggolni - hogy ne vegye észre az embert -, és hogy mindig szembe legyünk vele, amikor közeledik. Ezért úgy kell irányítani, hogy bemenjen a háló alá. Vigyázni kell arra is, hogy ne hagyjunk lábnyomot, mivel óvatos madár, és ha észreveszi a nyomot, akkor megáll és nem megy tovább. Ezért a hálót is óvatosan, körültekintően kell letenni.

Velem történt meg az egyik fűrjészésünkkor, hogy apám hívogatta a madarat, én közben a nadrágszíj-parcelláknál guggoltam és a madár pitypalattolva ment el mellettem, nem vett észre. Én teljesen lemerevedtem, még levegőt is alig mertem venni. Mondhatom, csodálatos élmény volt. Amikor közeledett a háló felé, násztáncot lejtett, leengedte a szárnyát, és saját lába körül kettőt-hármát fordult. Ezt soha nem felejttem el. Ritka dolog ilyet látni, de én az 50-es évek elején saját szememmel láttam. Amikor a fűrj újabb jelzést kapott - a csalóval utánozta apám a tojó hangját - megindult a háló alá, s mikor a közepére ért, akkor fogtuk meg. A fűrjekre jellemző, ha úgy érzik, hogy bajba kerültek, menekülni próbálnak, ezért abba az irányba indulnak el, amerről jöttek. Ha jobbról hívtuk és onnan jött, akkor meg kellett kerülni a hálót, és úgy megijeszteni. Az ember, amikor megugrik, susog a növény a lába alatt. Ettől a madár megijed, megrezzen és fölrepül, de mivel a háló fölötte van, abba beleakad. Ekkor gyorsan oda kell szaladnunk, kézzel leszorítani a hálót a növényvel együtt, miközben össze is húzzuk. Előtte már előkészítettünk egy kis zsákot, ami szintén hálóból készült, és ebbe tesszük bele a madarat. Volt olyan napom, amikor 4-5 fűrjecskét is fogtam.

A fűrjek nem egyformán pitypalattolnak, ezért amelyik a legszebben szól, annak a fejét megjelöltük tintaceruzával, mert általában ezt tartottuk meg magunknak, a többit esetleg elajándékoztuk. A fűrjeket általában azért fogták, hogy énekesmadárként tartsák otthon. Háború után rengeteg fűrjecske volt ezen a területen, így minden este kimentünk, mert jó volt hallani, és hallgatni, ahogy egymás ellen beszéltek, pitypalattoltak.

Én csak hímeket tudtam fogni. Volt olyan eset, hogy kaptam egy tojót ajándékba, amit aratáskor fogtak. Kalitkába tettem, ahol tojt is, de sajnos a tojásait nem tudta kikeltetni.

Idő kellett ahhoz, hogy rájöjjenek, óriási különbség van a hím és a csali hangja között a hím javára. Ezért nagyon oda kell figyelni, hogy amikor a fűrj elkezd pitypalattolni, akkor azonnal, vagyis a pitypalattolással egyidőben kell a hívót használni, azért, hogy ne vegye észre a falsót, a különbséget. Egyszerre kell tehát „beszélni”, majd utána nekem még 1-2-vel többet kell csippantani azért, hogy hallja, melyik irányba kell mennie. Nagyon sokat kellett gyakorolnom, míg ezeket a fogásokat megtanultam.

Az első fűrj megfogása igen nagy öröm volt számomra. Én kb. 58-ban, vagy 59-ben fogtam az első fűrjet, 28-29 éves koromban. Apám halála után kezdtem el egyedül madarászni, aki sokkal biztosabban fogta a fűrjet, mint én.

Szeles időben hangosabb hívót kell használni, halkabbat pedig akkor, ha közel van a fűrj. Ha egészen közel van, akkor olyan pittyegő hangot kell hallatni, mint mikor a tyúkok esznek, csipegetnek.

A fűrjnek különleges kalitkára van szüksége, nem lehet akármilyen kalitkába tenni, mivel földön járó madár. Olyan kell, amelyik zárt és van egy kis terasza is. Általában a teraszra

6. kép.
Kalitka

jön ki pitypalattyolni. Nem szereti a nyitott kalitkát, a sötétet, a csendes zugot kedveli. Úgy kell elkészíteni, hogy az alja kihúzható legyen, amibe homokot kell tenni. Hátul is kell egy kis ajtó. A kalitka tetejét minden esetben ki kell bélelni, mert a fűrj ideges természettől, állandóan ugrál a lábával rúgva egyet és így a fejét beleveri a kalitka tetejébe. Az előteret is célszerű kibélelni. Amikor megfogjuk, nagyon kell vigyázni arra, hogy a lába az ujjunk között legyen, mert én is jártam már úgy, hogy a lába ugyan a tenyeremben volt, de nem fogtam szorosán és amikor egy nagyot rúgott, kirepült a kezemből.

Apám saját maga készítette a kalitkát is. Először megcsinálta a keretet, ennek a tetejére feszítette ki a vásznat úgy, hogy az egy kicsit engedjen, rugalmas legyen, ne legyen nagyon feszes, így a madár nem ütheti meg a fejét. Ennek ellenére azért volt olyan madaram, amelyiknek a feje tiszta kopasz volt, teljesen lekopott róla a toll, sőt ki is sebesedett, anynyira összetörte. Ezek között a madarak között is akad türelmesebb és vadabb is.

A fűrj rovarokkal és magvakkal táplálkozik. Télen ezekhez nem, vagy csak nehezen juthat. Én kendermagot vásároltam neki, ezzel ettettem, de ha ez nem volt, akkor tiszta búzát kapott. Árpadarát is adtam, de csak kényszerből, alkalmanként, ha nem volt más, ugyanis az árpadara olyan a madárnak, mint az embernek a kukoricakása. Szükség esetén azonban kukoricakását is kaptak. Amikor lehetett, tücsköket is fogtam, de emellett nagyon szerették a salátát és a tyúkhúrt is.

Egy madár 6-7 évig is elélt a kalitkában. Én saját szórakoztatásomra fogtam, díszmadárként tartottam otthon vagy azért, hogy ajándékba adjam. A kalitkát én is magam, házilag készítettem.

Az utolsó fűrjet a 80-as évek vége felé fogtam. Egyszer történt meg az, hogy egy alkalommal kettőt is fogtam, de nem szárnyaltam túl apámat, mivel az Ő teljesítménye egyszerre három madár volt. Mostanra mondhatnám, teljesen eltűnt a fűrj a környékről. A vegyszerek, és a hatalmas táblák nincsenek jó hatással ezekre a madarakra.

Mára a madárfogás sokat veszített jelentőségéből. Az ókorban, középkorban még foglalkozásnak számító madarászás a későbbi időkben már csak keresetkiegészítést jelentett, ma viszont ezek közül egyiket sem modhtajuk el. Talán a mai ember már csak szórakozásból, saját maga, esetleg mások mulattatására fogja az énekes madarakat. A hálóval történő madárfogás egyre ritkább, aminek oka egyrészt az, hogy a törvény szigorúan tiltja, másrészt viszont az, hogy mára ezeknek a madaraknak a száma jelentősen megcsappant, majdnem eltűntek, s ebből következően védetté váltak.

Megállapíthatjuk, hogy a madárfogás módszere az évszázadok során alig változott, a középkorban is ugyanúgy fogták a madarat, mint a XX. században, legfeljebb az alkalmazott technika csiszolódott, finomodott.

Irodalom

- BÉL Mátyás
1984. Magyarország népeinek élete 1730. táján. Bp. 328 p.
- BELHÁZY Jenő, Bölcsházai
1892. A vadászati ismeretek kézikönyve I. Bp.
- BENKŐ Pál
1938. A vadászat. Bp. Kir. Magyar Egyetemi Ny.
- CHERNEL István
1899. Magyarország madarai. II/1. Bp.
- CSŐRE Pál
2000. Vadászat a feudális kori Magyarországon. In: História. 1. sz.
- CSŐRE Pál-HOMONNAY Zsombor-KNEFÉLY Mária (szerk.)
1997. Vadászati Lexikon. Debrecen
- DÉKÁN István
1972. Kalandozás a vadászat történetében. Bp.
- É. KISS Sándor
1974. Egy letűnt népi foglalatosság: a madarászat. In: Ethnographia LXXXV. évf. 91-98.
- HEGYI Imre
1971. Magyar népi vadászeszközök és vadfogási módok. In: Nimród III. évf. 11.
- KÓHALMY Tamás (szerk.)
1994. Vadászati enciklopédia. Bp. Mezőgazda K.
- N. KISS János
1974. A paraszti vadászat Magyarországon (XVI-XVIII. sz.) Bp.
In: Agrártörténeti Szemle 1-2. 66.
- PÁK Dienes
1829. Vadászattudomány II. Buda
- SZLÁVI Kornél
1940. Fűrjezés a múlt század végén. In: nimród Vadászlap. 371 p
- TÓTH Sándor szíves közlése

Frau Pálos, Rózsa Nagy

Vogelfang mit Netz Der Fang der Wachteln in der Feldmark bei Hatvan

Der Vogelfang war im Volke ein allgemein verbreiteter Beruf mit langer Vergangenheit, von Generation zu Generation, von Sohn zu Sohn übergehend. Man hat ihn schon in der Römerzeit gekannt und getrieben, das beweisen auch die Wörter: „aucupari“ und „auceps“.

Im ungarischen Jagd-Verband im Mittelalter gab es schon königliche Vogelfänger und königliche Netzträger, die extra ein Amt bekleideten und Vorrechte hatten.

Eins der unentbehrlichen Rüstzeuge des Vogelfanges ist das Netz, dessen Arten verschieden sind, abhängig davon, zu welchen Wildtieren und Vögeln sie verwendet werden. Für das Vogelnetz ist am meisten charakteristisch, dass es sehr leicht ist. Der Vogelfang zählte von dem XV. Jahrhundert an als Volksbeschäftigung. Die Leibeigenen mit wenige Boden, die den Wald durchgehenden, im Wald arbeitenden Menschen fingen gerne die Vögel, um ihrer

prachtvollen Federn, ihres Gesanges, und des schmackhaften Fleisches willen. Das Wild als Steuerbezahlung war in diesem Zeitalter auch eine hergebrachte Sitte, in einigen Domänen wurde sogar eine Obliegenheit für die Bauern.

Von 1504 an wurde aber sowohl die Jagd als auch der Vogelfang eine verbotene Tat, doch heimlich wurde weiter gejagt und gefinkelt.

Das Finkeln wird ab und zu auch heute mal getrieben, jedoch nur heimlich, weil es gesetzlich streng verboten ist. Im Komitat Heves, in der Feldmark bei Hatvan finkelte man auch in den Fünziger- Sechzigerjahren, die Wachteln wurden mit Netz gefangen. Die Wachtel (*Coturnix coturnix* L) kam im XIX. Jahrhundert noch sehr oft vor, sie war damals eine jagdbare Vogelart. Die Population verminderte sich aber nach und nach, weil sie in Süd-Europa und in Nord-Afrika in großer Zahl vernichtet wurde. Die Anzahl verringerte sich in Ungarn im XX. Jahrhundert wegen der Großwirtschaft, deshalb wurde die Jagd 1954 eingestellt, er wurde 1971 für gesetzlich geschützt erklärt.

Die in unserem Land lebende Wachtelart ist sehr populär, ihre Stimme, ihr Gesang ist sehr beliebt, deshalb wurde sie so gern gefangen.

Sándor Tóth aus Hatvan erzählte, dass er sich die Kunst des Wachtelfanges von seinem Vater und vom dessen Arbeitskollegen aneignete. Er schaute sich in seiner Kindheit die Technik ab, später fing er mit einem selbsgebastelten Käfig, Köderpfeifen, und Netz die Vögel. Er kannte die Naturkunde des Vogels richtig, erfuhr, dass die für den Fang am besten geeignete Zeit die Paarungszeit ist, bei 22-23 C, und die Abendstunden zwischen 7-8 Uhr, wenn es keinen Tau gibt und Windstille ist.

Die Wachteln wurden am meisten zum eigenen Vergnügen gefangen, zu Hause im Käfig bewahrt, sich an ihrem Gesang zu weiden, aber sie wurde auch zum Verschenken und sogar zum Verkauf gefangen. Die Wachtel braucht einen speziellen Käfig, der aus zwei Teilen besteht: aus einem verschlossenen und einem terrassenartigen. Da die Wachtel ein nervöser Vogel ist, springt dauernd herum, muss der verschlossene Teil mit Leinen gefüttert werden, damit er seinen Kopf nicht einschlagen kann.

Der Vogelfang verlor zu unseren Tagen viel an Bedeutung, aber die Methode änderte sich kaum, nur die Technik wurde vielleicht feiner.

PÁLOS NÉ NAGY RÓZSA
Mátra Múzeum
H-3200 Gyöngyös
Kossuth u. 40.